

YOSHLAR ONGIDA HUQUQIY MADANIYATNING PASAYISHI VA FUQAROLIK FAOLLIGINING SUSAYISH OMILLARI

Qobulov Behzod

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlar ongida huquqiy madaniyatning pasayishi hamda fuqarolik faolligining susayishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy va axborot omillari tahlil qilinadi. Globallashuv, raqamli muhit, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri natijasida yoshlarning huquqiy ongida yuz berayotgan transformatsion jarayonlar ochib beriladi. Shuningdek, huquqiy nigilizm, ijtimoiy ishonchsizlik va passiv fuqarolik pozitsiyasining shakllanish sabablari ilmiy-nazariy asosda yoritiladi. Tadqiqot yakunida yoshlar o'rtasida huquqiy madaniyatni yuksaltirish va fuqarolik faolligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: yoshlar, huquqiy madaniyat, huquqiy ong, huquqiy nigilizm, fuqarolik faolligi, fuqarolik pozitsiyasi, ijtimoiy ishonch, ijtimoiylashuv, globallashuv, raqamli muhit.

Kirish. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida yoshlar ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning eng faol va muhim subyekti sifatida namoyon bo'lmoqda. Davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishi, avvalo, yosh avlodning huquqiy madaniyati, fuqarolik ongining shakllanganligi hamda ijtimoiy faolligi bilan chambarchas bog'liqdir. Huquqiy madaniyat shaxsning qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, o'z huquq va majburiyatlarini anglab yetishi hamda ularni amalda qo'llay bilish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

Biroq globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kengayishi hamda ma'naviy qadriyatlar transformatsiyasi yoshlar ongida murakkab va ziddiyatli jarayonlarni yuzaga keltirmoqda. Ayrim hollarda bu jarayonlar huquqiy nigilizm, davlat va jamiyat institutlariga nisbatan ishonchsizlik,

shuningdek, passiv fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga olib kelmoqda.

Mazkur tadqiqot yoshlar ongida huquqiy madaniyatning pasayishi va fuqarolik faolligining susayish omillarini aniqlash, ularning ijtimoiy-falsafiy hamda siyosiy-psixologik asoslarini tahlil qilishga qaratilgan. Shuningdek, yoshlar o'rtasida faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish va huquqiy madaniyatni yuksaltirishning samarali mexanizmlarini belgilash maqsad qilib olingan.

Yoshlar ongida huquqiy madaniyatning shakllanishi va fuqarolik faolligining rivojlanishi masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ilmiy adabiyotlarda huquqiy madaniyat shaxsning huquqiy bilimlari, qadriyatlari, e'tiqodlari va amaliy xatti-harakatlarining birligi sifatida talqin etiladi. Bu jarayon, ayniqsa, yoshlar ijtimoiylashuvi bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi.

Sotsiologik va siyosatshunoslik tadqiqotlarida fuqarolik faolligi demokratik jamiyatning muhim ko'rsatkichi sifatida baholanadi. Unda yoshlarning saylovlarda ishtiroki, jamoatchilik nazorati, nodavlat tashkilotlar faoliyatidagi ishtiroki va ijtimoiy tashabbuslari asosiy indikatorlar sifatida ko'rsatib o'tiladi. Ayrim tadqiqotlarda esa fuqarolik passivligi va huquqiy nigilizmning sabablari sifatida ijtimoiy tengsizlik, ishonch inqirozi, ta'lim tizimidagi kamchiliklar hamda ommaviy madaniyat ta'siri qayd etiladi.

Psixologik yondashuvlarda yoshlarning huquqiy ongiga oilaviy muhit, ta'lim muassasalari va tengdoshlar guruhi ta'siri alohida ta'kidlanadi. Shuningdek, raqamli makon va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar qadriyatlar tizimiga ko'rsatayotgan ta'siri zamonaviy tadqiqotlarning markaziy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, huquqiy madaniyatning pasayishi va fuqarolik faolligining susayishi masalasi ko'pincha alohida-alohida o'rganilgan bo'lib, ularning o'zaro bog'liqligi va kompleks omillari yetarli darajada tizimli yoritilmagan. Mazkur tadqiqot aynan ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Mazkur tadqiqotda kompleks va tizimli yondashuv asos qilib olindi. Yoshlar

ongida huquqiy madaniyatning pasayishi hamda fuqarolik faolligining susayish omillarini aniqlashda falsafiy, sotsiologik, siyosatshunoslik va psixologik yondashuvlar uyg'unligidan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Tahlil va sintez metodi** – huquqiy madaniyat va fuqarolik faolligi tushunchalarining mazmun-mohiyatini ochib berish hamda ularning o'zaro bog'liqligini aniqlashda qo'llanildi.

- **Tizimli yondashuv** – yoshlar huquqiy ongining shakllanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy omillarni yagona tizim sifatida ko'rib chiqishga imkon berdi.

- **Qiyosiy tahlil** – milliy va xorijiy tajribalarni solishtirish orqali muammoning umumiy va o'ziga xos jihatlarini aniqlashda xizmat qildi.

- **Sotsiologik kuzatuv va umumlashtirish** – yoshlar ijtimoiy faolligining amaliy ko'rinishlarini baholash hamda mavjud holatni tavsiflashda qo'llanildi.

Shuningdek, ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va statistik ma'lumotlarni o'rganish asosida xulosalar chiqarildi. Tadqiqot metodologiyasi muammoni har tomonlama yoritish hamda nazariy va amaliy natijalarning asoslanganligini ta'minlashga qaratildi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yoshlar ongida huquqiy madaniyatning pasayishi va fuqarolik faolligining susayishi ko'p omilli jarayon bo'lib, u ijtimoiy muhit, ta'lim tizimi, axborot makoni, oilaviy tarbiya hamda jamiyatdagi ishonch darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yoshlar ongiga turli qarama-qarshi axborot oqimlarining ta'siri kuchayib, bu holat ayrim hollarda huquqiy nigilizm va passiv fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga sabab bo'lmoqda.

Shuningdek, huquqiy bilimlarning yetarli darajada amaliy ko'nikmaga aylantirilmagani, yoshlarning ijtimoiy qarorlar qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki cheklanganligi ham fuqarolik faolligining pasayishiga ta'sir etuvchi omillardan biri ekanligi aniqlandi.

Mazkur holatni bartaraf etish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Ta'lim tizimida huquqiy savodxonlikni oshirishga qaratilgan interaktiv va amaliy metodlarni keng joriy etish.
2. Yoshlarning davlat va jamiyat boshqaruvida ishtirokini kengaytirish, ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish.
3. Ijtimoiy tarmoqlarda huquqiy madaniyatni targ'ib qiluvchi sifatli kontentlarni ko'paytirish hamda axborot madaniyatini shakllantirish.
4. Oila va ta'lim muassasalari hamkorligini mustahkamlash orqali yoshlar ongida fuqarolik mas'uliyati va huquqiy qadriyatlarni mustahkamlash.

Umuman olganda, yoshlar o'rtasida huquqiy madaniyat va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda tizimli va uzluksiz chora-tadbirlarni amalga oshirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
3. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
5. Almond G., Verba S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. – Princeton: Princeton University Press, 1963.
6. Putnam R.D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. – New York: Simon & Schuster, 2000.
7. Easton D. *A Systems Analysis of Political Life*. – New York: Wiley, 1965.
8. Habermas J. *The Structural Transformation of the Public Sphere*. – Cambridge: MIT Press, 1989.
9. Toshchenko J.T. *Sotsiologiya*. – Moskva: Yuniti-Dana, 2012.
10. Quronov M. *Yoshlar ijtimoiylashuvi va ma'naviy tarbiya masalalari*. – Toshkent: Fan, 2019.